

Yorum

Sosyalizm ve Sosyalistler Üzerine Düşünceler*

Atilla Yayla

Prof. Dr. | İstanbul Medipol Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Ekim ayı içerisinde ve 2017 yılındayız. Sovyetler Birliği dediğimiz ülke 1917 yılında doğmaya başladı ve Ekim Devrimi adı verilen bir olayla özdeşleştirildi. Dolayısıyla, Ekim Devrimi'nin 100. yılında yaşıyoruz. Takvim farklılığını bir tarafa bırakırsak, ki Gregoryen takvimine göre 6 - 7 Kasım'da vuku bulmuştu, 25 Ekim'i, Ekim Devrimi denilen olayın yıl dönümü olarak görebiliriz. Bunu bir devrim olarak görenler de görmeyenler de var. Ben devrim olarak görmenin doğru olup olmadığını biraz tartışacağım.

Şüphesiz, Ekim Devrimi çok büyük bir olaydı. Her büyük olayın 100. yılı da önemli bir yıldönümüdür. Bu olayın mutlaka çeşitli yönleriyle ele alınıp tahlil edilmesi gerekir. 25 Ekim civarında ne olduğunu kısaca hatırlatayım: 1917 yılında Rusya'da iki tane hadise vuku buldu. İlki Şubat ayında vuku buldu, ikincisi Ekim ayında. Ekim Devrimi derken daha ziyade Ekim ayında olana atıfta bulunuyoruz ama bir devrim olduysa bunun Şubat'ta olmuş olan olay olma ihtimali daha yüksektir. Yine de biz galat-ı meşhuru takip edip Ekim Devrimi adlandırmasını kullanabiliriz.

Şubat ayında grevlerle başlayan, aniden gelişen bir çarlık yönetimi aleyhtar hareket iktidarı yıkmayı başardı. Bunda tabii ki Almanların Birinci Cihan Harbi'nde Rus ordusunu yok etmiş olmasının da çok büyük tesiri vardı. Yani Çarlık Rusya'sı bu tür yıkıcı hareketlere karşı kendisini koruma ve bu hareketleri bastırma gücünü önemli ölçüde kaybetmişti ve tam bir kargaşa içerisinde sürüklenmekteydi. Şubat Devrimi'nden sonra, yani Çarın kışlık sarayının ele geçirilmesinin ardından geçici bir hükümet kuruldu.

Bu hükümet bir koalisyon hükümetiydi, içerisinde çeşitli gruplar vardı. Tahmin edeceğimiz gibi, istikrarsız bir hükümetti, ülkedeki karışıklığa bir çözüm bulamadı. Olaylar devam etmekteyken Bolşevikler devreye girdi. Şubat ayında devrim vuku buldu ama Lenin'in Rusya'ya gelişi Nisan ayındadır ve Lenin'in Rusya'ya gelişinde Alman gizli servisinin bir payı olduğunu, Alman gizli ser-

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 22, Sayı: 88, Güz 2017, ss. 69-85.

* Bu yazı Atilla Yayla'nın 5 Ekim 2017 tarihinde Liberal Düşünce Topluluğu'nda yaptığı konuşmanın metnidir.

visi tarafından gönderildiğini biliyoruz. Lenin, diğer sosyalist gruplardan kendisini farklılaştırmak için arkadaşlarının muhalefet etmesine rağmen Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nden ayrılmış ve 1903 yılında Bolşevik grubu kurmuştu.

Profesyonel devrimcilik dediğimiz şeyi başlatan Lenin'di. O örgütünün yarı-zamanlı devrimcilerden, boş zamanlarında devrim işleriyle uğraşan kimselerden değil, bütün hayatını devrim denen şeye feda eden kimselerden oluşmasını istiyordu. Lenin çelik disiplinli, profesyonel olarak işi devrimcilik olan insanlardan oluşan bir örgüt kurdu. Bu örgüt aslında küçük bir örgüttü fakat Lenin'in gözü karalığı sayesinde, boşlukları iyi gören ve hızlı hareket eden bir örgüttü. Nitekim geçici yönetimi Ekim ayında devirdiler, iktidara geldiler. Ondan sonra bir seçim yapıldı ve Bolşevikler %25 kadar oy aldı.

Bu, anayasa hazırlayacak meclis için yapılan bir seçimdi, ama Lenin meclisin toplanmasını istemedi, toplantıyı erteledi. Daha sonra zaten bütün muhalif güçleri dağıttı. Moskova'da daha büyük bir direnişle karşılaşmalarına rağmen Bolşevikler, bu direnişin de hakkından geldiler ve Rusya'ya hâkim oldular. Sonra, üç sene süren bir iç savaş çıktı. İç savaş yaşandıktan sonra Rusya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne dönüştü.

Özellikle Şubat'ta olana devrim denebilir mi? Evet, denebilir. Devrim demek, çok miktarda siyasal değişikliğin belli bir zaman dilimi içerisinde hızla vuku bulması ve bu değişikliğe toplumdan büyük katılım olması demektir. Şubat olayına baktığınızda bunu görüyorsunuz fakat Ekim olayına baktığınızda bunu göremiyorsunuz. Ekim ayındaki olay organize bir azınlığın gözü karalığı ve fırsat değerlendirme becerisi sayesinde hükümeti devirip iktidarı ele geçirmesi olayıdır ama bu tartışma bizi burada ilgilendirmiyor.

Sosyalizmle bugün neden ilgilenmek zorundayız?

1917 yılında bunlar vuku buldu; Rusya'da ve Sovyetler Birliği'nin doğuşuna giden yola girildi. Peki, biz niye bugün sosyalizmle ilgilenmek zorundayız? Zaman zaman şöyle bakışlarla karşılaşıyoruz; "Sosyalizm zaten bitmiştir, çağını doldurmuştur, artık sosyalizmle ilgilenmeye gerek yok". Ben öyle düşünmüyorum. Sosyalizmle ilgilenmemiz lâzım. Bir defa, 20. yy bir sosyalizm çağıdır. 20. yy sosyalizmin yükselişini ve çöküşünü görmüştür ve bu basit bir olay değildir. Bu çapta bir olay, mutlaka ve mutlaka incelenmelidir, hatırlanmalıdır. 20. yüzyılda kırk kadar ülkede sosyalist rejimler kuruldu ve bu rejimlerin ortak özellikleri vardı. Dolayısıyla bu rejimler de bize akademik olarak inceleyebileceğimiz bir malzeme temin ettiler. Aynı zamanda Sosyalist Blok, Doğu Bloku veya Komünist Blok adıyla dünya siyasetinde de 20. yüzyılda önemli roller oynadılar. Bu bakımdan da sosyalist ideoloji ve sosyalist ülkeler mercek altına yatırılmalıdır.

Şu hatadan kaçmakta fayda var: Zaman zaman günlük lisanda -ben de bu hataya düşüyorum- komünizm üzerinden Sovyetler Birliği denen olguyu tartışıyoruz. Bu bir bakıma anlamsız. Sovyetler Birliği komünist bir ülke değildi, Sovyetler Birliği sosyalist bir ülkeydi. Komünizm bir ideal, biliyorsunuz, Marx'ın tarihî gelişim şemasına göre sosyalist aşamadan sonra komünist aşamaya geçilecektir ve devlet sosyalistlerin çok sevdiği tabirle sönmülenecektir. Devlet ortadan kalkacaktır, bu bir ideal olarak kalmıştır. Realite ise sosyalist rejimler şeklinde kendini gerçekleştirmiştir. O yüzden zaman zaman yapıldığı gibi komünizme eleştiri getirip sosyalizmi bunun dışında tutmak doğru olmaz. Komünizme teorik eleştiri getirebiliriz; bu mümkün ve gerekli ancak asıl üzerinde durmamız gereken yaşanmış bir gerçeklik olan sosyalist ideoloji ve sosyalist rejimlerdir.

Size bu konuda yararlanmak için birkaç kaynak adı da vereceğim. *Komünizmin Kara Kitabı* [1] diye bir kitap var. Stéphane Courtois isimli Fransız bir yazar bu esere editörlük yapmış. Yazarlarının hemen hemen tamamı sosyalist ve -daha namuslu entellektüeller oldukları için- şu endişeyle hareket ediyorlar: “Bu komünist ülkelerde olan rezaleti, faciayı, dramı sosyalist olmayan yazarlar zaten ele alacaktır. Biz daha hızlı davranalım onlar bu işi yapmadan biz yapalım”. Yani sosyalist eğilimli yazarlar komünizm üzerinden bir kara kitap yazmaya kalkmışlardır. Aslında kitabın isminin “Sosyalizmin Kara Kitabı” veya “Ortodoks Sosyalizmin Kara Kitabı” olması gerekirdi. Dolayısıyla komünizm bir ideal olarak kaldı sosyalizm ise uygulama alanı buldu.

Bir diğer mesele, sosyalizmle ilgilenmemizi gerektiren bir sebep, sosyalist ideolojinin muazzam yaygınlığıdır. Sosyalizm her ne kadar bir makro model olarak iflas etmiş ise de ve dünyada hâlihazırda hiçbir ülkede uygulanmıyor ise de -tabî ki Kuzey Kore, Küba gibi ülkeler var ama onları dikkate almaya belki gerek yok, çünkü onlar hanedan sosyalizmi denen bir tür sosyalizm yarattılar, birçok sosyalist buna karşı çıkabilir- entellektüel âlemde hâlâ baskınlığı olan bir yaklaşımdır. Amerika'da yapılan çalışmalara göre Amerikalılar özellikle kapitalizm kelimesi kullanıldığında, bir kat fazla oranla sosyalizmi kapitalizme tercih etmektedir. Ortalama insan sosyalizmin iyi bir şey olduğunu, iyi ideallerin sembolize edilmesi anlamına geldiğini ve uygulanabilse insanlığa çok yararlı bir şey olduğunu düşünmektedir.

Yani tarihî sicili belli olan bir yaklaşım ve onun pratiği için bu yorumu yapabilmek gerçekten insanı biraz şaşırtıyor, ürkütüyor. Türkiye'ye baktığımızda da önemli ölçüde entellektüel muhitlerde sosyalizmin ağırlıklı olduğunu görüyoruz. Türkiye'nin en önemli yayınevlerinden bir kısmı sosyalisttir, en önemli üniversitelerindeki bazı bölümler bir şekilde sosyalist hocaların kont-

rolü altındadır. Her ne kadar iktidar zaman zaman yanlış yollarla bu kişilerle mücadele etmekteyse de değişen fazla bir şey yoktur. Burada bir parantez açıp söyleyeyim, mesela bu “Barış Bildirisi” denilen, içeriği çok tartışmalı, bana göre ahlâksızca olan bildiri yüzünden sosyalist hocaları işten atmak, eylemin kendisi yanlış olmak bir tarafa, ülkedeki yahut o kulvardaki sosyalist hâkimiyete bir darbe indiremez. Üniversiteler çoğaldı, YÖK bugün muhafazakâr bir hükümetin kontrolünde, dolayısıyla üniversite rektörlüklerine muhafazakâr hocalar atamak mümkün. Olabilir ama entellektüel iktidar kimde diye köklü üniversitelere baktığımızda, Hacettepe gibi, ODTÜ gibi, Boğaziçi gibi, Marmara gibi yerlere baktığımızda, tüm kilit noktalarda sosyalist hocaların toplandığını ve ağırlıklı olduğunu görüyoruz. Demek ki, yeni üniversiteler kurup yeni kurumlar yaratmakla entellektüel ortamı değiştirmek mümkün değil. Entellektüel ortam, entellektüel çabalarla değişir. Milleti işe almakla veya işten atmakla değişmez. Bu bakımdan Türkiye’de hâlâ sosyalizmin büyük bir entellektüel ağırlığı vardır ve bu ağırlıkla da bir şekilde hesaplaşılması gerekmektedir.

Eğer liberalseniz sosyalizmle özel olarak ilgilenmeniz gerekir. Çünkü birçok önemli liberalin söylediği gibi liberalizm ve sosyalizm birbirinin zıddı iki ideolojidir. Önemli liberal filozoflardan Herbert Spencer, bütün sosyalizm türlerini yaklaşan kölelik olarak görmüştür ve haklı çıkmıştır. Hayek, birçok çalışmasında sosyalizm ve liberalizmin zıt kutuplar olduğunu söylemiştir. Norman Barry daha akademik bir çalışmasında birçok yaklaşıma göre iki temel ideoloji olduğunu, bunların liberalizm ve sosyalizm olduğunu, ideolojik tartışmaların önünde sonunda bu ikisi arasındaki zıtlığa indirgeneceğini söylemiştir. Felsefi olarak söyleyecek olursak, bir tarafta bireyci bir felsefe olarak liberalizm vardır, diğer tarafta kollektivist felsefenin –toplumcu demek istemiyorum asıl adlandırması kollektivisttir, çünkü toplumcu deyince bu felsefeye bir avantaj da sağlamış oluyorsunuz- en gelişmiş olanı ve en fazla uygulama alanı olan da sosyalizmdir. Hatta Nazizmle, faşizmle bir karşılaştırma yaparsak görürüz ki, totaliter sıfatını gerçekten ve daha iyi hak eden sosyalist ülkeler olduğunu birçok uzman söylüyor. Her ne kadar faşizm kavramı Mussolini’den kaynaklanıyorsa da nasyonal sosyalistler, faşistlerden sosyalistler nasyonal sosyalistlerden daha koyu totaliter sistemler kurmuşlardır. O bakımdan da sosyalizmle ilgilenmemiz gerekiyor.

Sosyalizm ve Sosyalist Ülkelerin Tecrübesi

Peki, sosyalizm dediğimiz şey nedir? Bu da ciddi bir mesele... Bir seferinde, adını vermeyeyim, Birikim Grubu’nun önde gelen isimlerinden birisiyle bir panele katılmıştım. O sosyalizmi anlatacaktı, ben liberalizmi anlatacaktım, dokunmayacaktık birbirimize. Sonra o liberalizme bir şeyler söyleyince ben de

sosyalizme bir şeyler söyledim. Sorunca “Sosyalizm doğru ve haklıdır” dedi. Ben de “Sosyalizm dediğiniz nedir?” dedim, çünkü sosyalizm yıkılmıştı; yedi sekiz sene oluyordu. “Henüz tanımlanmadı” dedi. Bu çok ilginç bir yaklaşım, bu psikolojik bir vaka... “Henüz tanımlanmamış ama haklı, ne olduğu belli değil ama doğru, içeriğini bilmiyoruz ama üstün...” Bu çok ilginç bir bakış.

Sosyalizm değişik şekillerde tanımlanabilir, nereden baktığınıza bağlı. Benim yararlandığım kaynaklarda hoşuma giden tanım şu, sosyalizm aslında bir politik ekonomi teorisidir. Buna bir ideoloji de diyebilirsiniz, bir toplum teorisi de diyebilirsiniz, fakat bir politik ekonomi teorisi demeniz çok daha doğru olur. Eğer bir politik ekonomi teorisi ise, Immanuel Kant’ın tartışmalarla ilgili olarak yapılması gereken şeye işaret ettiği gibi, hem teorik hem ampirik bilgiye ihtiyacımız var. Bu ikisinden birisi eksik olursa tam bir tartışma yapamayız. Sosyalizm bir politik ekonomi teorisidir ve sosyalizmin özü özel mülkiyetin kaldırılmasıdır. Bunu şöyle de ifade edebilirsiniz; sosyalizm eşittir üretim araçlarında özel mülkiyetin kaldırılması. Yahut daha sempatik gelecek bir ifadeyle üretim araçlarının sosyalleştirilmesi diyebilirsiniz, o zaman kimse itiraz edemez zaten, çünkü sosyal olan bir şeye karşı çıkmak çok zor. Ama sosyalizm özü itibarıyla bir politik ekonomi teorisidir ve sosyalizm özel mülkiyetin, en azından üretim araçlarında özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıdır.

Karl Marx düşünce tarihinde özel mülkiyeti şeytanlaştıran ne ilk ne de son filozof oldu ama bunu yapan en önemli filozoflardan birisiydi. Antik Yunan’da bile en azından Platon’un kısıtlı komünizminde özel mülkiyetin şeytanlaştırıldığını görürsünüz. Ondan sonra düşünce tarihinde birçok benzer çizgide görüşler ortaya serilmiştir. İlginç bir şekilde sosyalistler sosyalizmi kapitalizmin bir eleştirisi olarak görmeyi seviyorlar. Sosyalizmin içeriği nedir dediğinizde “Sen onu bırak, kapitalizme bak. Sosyalizm kapitalizmin antitezidir” demeyi seviyorlar. Bu da onların düşüncelerine uygun çünkü kafalarında bir tarihî gelişim şeması var, her safha bir önceki safhadan daha iyiye tekabül ediyor. Sosyalizm de kapitalizmin zıddıysa ve ondan sonra gelecek safhaysa kaçınılmaz olarak sosyalizm iyi olacaktır. İyi olan bir şeyin iyiliği üzerine tartışmaya gerek yok, o yüzden zaten iyi kötü olan şeye bakalım. Bundan dolayı sosyalistler “Gelin sosyalizmin içeriğini tartışalım” dediğinizde rahatsız oluyorlar. Dikkat edin sosyalizmin içeriğini nerdeyse hiç tartışmıyorlar. Ana sosyalist entellektüel çizgi kapitalizm eleştirisi yapmakla yoluna devam eder. Çok muzip yazarlar da var, bunlar diyorlar ki: “Sosyalizm öyle bir şeydir ki, kapitalizme atfettiği bütün kötülükler kendisinde tecelli etmiştir, tezahür etmiştir.” Şimdi ben bu kötülüklerden bazılarını sayacağım ve niye bunların ortaya çıktığı konusundaki fikirlerimi sizinle paylaşacağım. Bunu yaparken de hiç sözümü sakınmayacağım doğrudan ve net konuşacağım.

Sosyalizm eşittir diktatörlüktür. Sosyalizm kaçınılmaz olarak diktatörlük getirir, gerektirir. Şimdi yine muzip bir sosyalist, “Bunda bilinmeyen bir şey yok zaten, üstat Karl Marx proletarya diktatörlüğü demiş, mevcut olan diktatörlük burjuva diktatörlüğü ve bu bir azınlık diktatörlüğüne tekabül ediyor, bizimkisi proletarya diktatörlüğü. Bu da işte o ulvî amaç için, yeryüzü cenneti için yani komünist toplum için gerekli bir şey. Bunda bilinmeyecek bir şey yok” diyebilir. Ama bu da tabî ki bir kaçamak yola başvurmak anlamına gelir. Sosyalistler kapitalist ülkelerde diktatörlük olduğunu söyler, “burjuva diktatörlüğü”, “kapitalistlerin acımasız diktatörlüğü” gibi kavramlar kullanırlar. Buna bir şey daha ilave ederler. Kapitalist ülkelerdeki özgürlüklerin “şeklî özgürlük” olduğunu, gerçek özgürlük olmadığını beyan ederler ve derler ki “Gerçek özgürlük ancak sosyalist bir toplumda var olabilir. O yüzden kapitalist toplumda özgürlük dediğimiz şey aslında bir yanılgıdır”. Bunu daha sonra Antonio Gramsci gibi yazarlar hegemonyada kültürel araçların önemi gibi şeylerle biraz daha geliştirmişlerdir. Ben ise diyorum ki gerçek diktatörlük ve özgürlük yokluğu, kapitalist ülkelerde değil sosyalist ülkelerde ortaya çıkmıştır. Üstelik kalıcı olarak ortaya çıkmıştır. Yani kolay kolay ortadan kalkmayacak şekilde diktatörlük bu ülkelerde kurulmuştur.

Neden diktatörlük kurulmuştur sosyalist ülkelerde? Birkaç sebep sayabiliriz: Sosyalist ülkelerde diktatörlüğün ortaya çıkmasının birinci sebebi ideolojik sebeptir. Bu da şudur; Karl Marx insan doğasının temel özelliklerinden birisini reddeden yazarlar arasındaydı. İnsan kendi menfaatinin düşünen, kendi iyiliğini düşünen, İngilizce söylersek “self-interested” bir varlıktır. Karl Marx ve diğer sosyalistler bunu reddettiler. İnsanın kendi menfaatinin -burada menfaati geniş anlamda kullanmak durumundayım lakin sosyalistler daha ziyade maddî menfaati kastediyorlar- peşinde koşan varlıklar değildir, içinde yaşadıkları sosyal ortam, davranış kalıpları, gelenekler, kültür, insanları buna şartlandırmıştır ama bu bir kader değildir, kaçınılmazlık değildir. Bu değiştirilebilir fakat değiştirilmesi de kolay olmaz. Burjuva diktatörlüğü yıkılıp proletarya diktatörlüğü kurulduktan sonra da insan doğasının iyi tarafının tek özellik olarak kalması için çalışmamız gerekecektir. İki sebeple: Birincisi, her ne kadar burjuva sistemi yıkılırsa da burjuva sisteminin kalıntıları proletarya diktatörlüğü içerisinde yaşamaya devam edecektir ve yine kendi menfaati peşinde koşan insanlar var olacaktır. Bunlardan tamamen kurtulmak için bu insanları takip ve baskı altına almak gerekir. İkinci sebep şu: Her ne kadar işçi sınıfı; alt yapı üst yapı hikâyesi; insan bilincinin içinde bulunduğu ekonomik koşullar tarafından belirlenmesi gibi sebeplerle sosyalist olmak zorundaysa da, bir geçmişi olduğu için ve belli bir kültürden, tarzdan geldiği için ilk etapta içinde bulunduğu yanlış bilinçlilikten, yani burjuva

sisteminde olanı normal karşılama gibi eğilimlerden kurtulmakta zorluk çekecektir. Onları, en azından bazılarını, yanlış bilinçlilik halinden kurtarmak için bir şekilde bu insanların kontrol altında tutulması ve endoktrine edilmesi gerekir. Endoktrinasyon, eğitim ve kültür araçlarıyla yapılacaktır. Eğer siz böyle bakıyorsanız dünyaya, bunun sonucu kaçınılmaz olarak diktatörlüktür. Bu anlattığım şeydeki özneyi yani sosyalizmi kaldırın yerine başka bir şeyi koyun, mesela İslamizm, Ahmetizm falan diye bir şey koyun, yine aynı sonuç ortaya çıkacaktır. Çünkü bu kalıp kaçınılmaz olarak bizi diktatörlüğe götürecektir. O halde proletarya diktatörlüğü meşrudur, proletarya diktatörlüğünün meşruluğu bu amaçlardan, kendi kendisinden ve ideolojisinden kaynaklanır. Hâlbuki burjuva demokrasilerde sistemin meşruluğu toplumdan kaynaklanır, yönetilen insanların rızasından kaynaklanır.

Sosyalizmin diktatörlük kuracak olmasının diğer sebebi eşitlik idealidir. Eşitlik ideali o kadar da matah bir şey olmayabilir. Şöyle anlatayım, sosyalistler eşitlik derken insanların maddî şartlar bakımından, yani sahip oldukları yaşam standartları bakımından, malî, maddî varlıklar bakımından eşitliğini kast ediyorlar. Eşitsizliğin kötü bir şey olduğuna inanıyorsanız ve bu eşitsizliği ortadan kaldırmak için müdahale edilmesi gerektiğini düşünüyorsanız bir canavar yaratmanız gerekir. Muazzam bir güç toplayıp o güçle insanlar arasında gördüğünüz eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için tüm insanlara müdahale etmeniz gerekir. Bu kaçınılmaz olarak diktatörlük getirir. Daha da kötüsü eşitliğe ulaşmanız diktatörlüğün ortadan kalkmasını sağlamaz. Eşitliğe ulaştınız, “Artık görevimizi bitirdik, köşemize çekilelim bu eşitlik toplumda zaten kalıcı olacaktır” diyemezsiniz. Niçin diyemezsiniz? Çünkü bazı yazarların güzel bir şekilde adlandırdığı gibi sosyalist teoride bir “ikinci gün problemi” vardır. İkinci gün problemi şudur: Bir türlü ölçülebilecek ve gözlemlenebilecek bir şekilde eşit bir toplum yarattınız, göreviniz orada biter mi? Hayır, bitmez. İnsanları kendi hâline bıraktığınız anda, eşitliği bozucu mekanizmalar işlemeye başlar. Bu mekanizmalar hepimizin bildiği mekanizmalardır. Meselâ, çalışmayı sevmek ve sevmemek, zaman disiplini olmak ve olmamak, hızlı öğrenmek ve yavaş öğrenmek, tutumlu olmak ve olmamak gibi şeyler kaçınılmaz olarak bir süre sonra eşitsizlikleri yeniden ortaya çıkartmaya başlar. Bir süre sonra başa dönersiniz, eşitsiz bir toplumla karşılaşsınız. O zaman, demek ki, eşit bir toplumu yaratıp orada bırakamıyorsunuz. Eşit toplumu muhafaza etmeniz için devamlı müdahale etmeniz gerekiyor. Bir topluma devamlı nasıl müdahale edebilirsiniz, bunu yapmak için nasıl bir aygıt ihtiyacınız var? Öyle bir aygıt ihtiyacınız var ki insanlığın her anını gözetleyebilsin, insanların her kabiliyetinin sonucundan haberdar olabilsin, elinde öyle güçlü araçlar bulsun ki, istediğini istediğinden alıp istediğine verebilsin, istediğini toplumdan

sürebilsin. Böyle bir güce sahip olan siyasî otorite kaçınılmaz olarak diktatördür. Daha da kötüsü bu diktatörlük kalıcıdır, geçici değildir. Hiçbir zaman sosyalizmden komünizme geçilemeyecektir. Bu sebeplerden dolayı bu olmayacaktır. Nitekim bahsettiğim kırk kadar ülkenin hiçbirisinde komünizm ideale hiçbir şekilde yaklaşamadı. Bu rejimler eşitlik adına gitgide daha sert müdahale politikaları uygulamak durumunda kaldılar.

Ekonomik hayatın devletleştirilmesi kaçınılmaz olarak diktatörlük yaratır. Üretim araçlarını devletleştirdiyseniz özel mülkiyeti ilga ediyorsunuz demektir. Bunu sosyalleştirme gibi bir kelimeyle ifade etseniz bile ortaya çok büyük problemler çıkacaktır. İktisadî hayat devamlı karar almaya dayanır. İktisadî hayat, akışkan bir kararlar bütünü olarak görülebilir. Bu kararları kim alacaktır? İktisatta temel soru budur. Temel iktisadî kararları kim alacak? Bir özel mülkiyet ekonomisinde ekonomik kararları ekonomik aktörler alacaktır. Yani bireyler ve birey birlikleri alacaktır. Üretim faaliyetlerinden bahsedecek olursak, üretim faaliyetlerini üretici bireyler ve üretici gruplar -yani firmalar- alacaklardır. Özel mülkiyeti ortadan kaldırdığımızda bu insanların karar alma gücü ortadan kalkacak, peki karar alma ihtiyacı ortadan kalkacak mı? Hayır, kalkmayacak. Neyin üretileceğine, hangi faktör kombinasyonu ile üretileceğine, ne zaman üretileceğine, ne kadar üretileceğine karar verilmesi gerekir. Kim verecek bu kararları? En azından bir ekonomik planlama örgütü karar verecek. Bundan dolayı ekonomiyi planlayacaksınız ve bir ekonomik plan örgütü yaratacaksınız. Sovyetler Birliği'nde bunun adı Gosplan'dı ve burada binlerce kişi çalışıyordu. En büyük Sovyet bürokrasisinin olduğu yerlerden birisiydi. Burada çok açmayacağım ama geçerken söylemiş olayım, sadece üretimi planlamanız yetmez, hedeflerinize tam olarak ulaşabilmeniz için tüketimi de planlamanız gerekir. Bu da daha komik bir şey... Yani kimin ne tüketiceğine, ne zaman tüketiceğine, ne kadar tüketiceğine bir merkezî otoritenin karar vermesi lâzım. Bu güce sahip olan bir merkezî otorite diktatörlükten başka ne ile adlandırılabilir? Başka hiçbir şeyle adlandırılmaz.

Diktatörlüğün ortaya çıkmasının bir diğer sebebi, yeni bir insan ve yeni bir toplum yaratma arzusudur. Nerede yeni bir insan, yeni bir toplum yaratma sevdası peşinde koşarsanız mevcut insanlarla ve mevcut toplumla mücadele etmeniz gerekir. Onlarda yanlış gördüğünüz yanları bastırmanız gerekir. Silmeniz, ortadan kaldırmanız gerekir. Bu da büyük bir güç kullanmanızı gerektirir. Bu güç bazen yumuşak olabilir, eğitim sistemiyle beyin yıkama gibi, medya organlarıyla manipüle etme gibi, bazen de bildiğimiz kaba güç olabilir. Yani fiziksel olarak yok etme, yanlış kişileri toplama kamplarında bir araya getirme, fırınlarda eritme gibi şeyler olabilir. Dolayısıyla her şeyi gözetten,

herkes için bir söyleyeceği olan, toplum için doğrunun, yanlısın ne olduğunu bildiğini iddia eden bir otorite kaçınılmaz olarak bir diktatörlük olacaktır.

Aynı zamanda bu toplum içerisinde büyük bir eşitsizlik ortaya çıkacaktır. Bakın Boris Yeltsin şöyle diyor, mealen, “Moskova’da, 1970-80’lerde toplam 40.000 kişi fiyatı en yüksek malları yarı fiyatına onlara tahsis edilmiş özel mağazalardan alıyordu.” Bu özel mağazalara herkes giremiyor. Ben bu özel mağazalardan bazılarını ziyaret ettim, dev mağazalar. Sovyetler Birliği’ne 1990’da gittim, boştu mağazalar. Hemen hemen rafların %70-80’i boştu. Kalan mallar da işe yaramayacak, kimsenin yüzüne bakmadığı mallardı. Nomenklatura denen bu üst Sovyet sınıfı için sadece öze mağazalar değil başka özel yerler de vardı. Özel kuru temizlemeciler, özel poliklinikler, özel hastaneler, Batıdaki son sınıf tıbbî cihazların kullanıldığı özel hastaneler, Karadeniz kıyılarında özel tatil evleri. Bunlardan bütün toplum yararlanamıyordu, sadece imtiyazlılar onlara ulaşabiliyordu. Neden yararlanamıyordu? Çünkü toplumun üretim kapasitesi zaten sınırlıydı ve siyasî ve ideolojik sebeplerle imtiyazlı hale gelmiş bir sınıf, ortalama insanların, sıradan insanların ulaşamadığı ürünlere kolayca ulaşıyordu, onları tüketiyordu ve toplumun geri kalanından daha yüksek refah seviyesine sahipti. Bundan biraz sonra tekrar bahsedeceğim ekonomik sefalet başlığı altında.

Sovyetler Birliği’nde özgürlüğün hiçbir türevi yoktu. Mesela Sovyetler Birliği’nde ifade özgürlüğü yoktu, din özgürlüğü yoktu, seyahat özgürlüğü yoktu, teşkilatlanma özgürlüğü yoktu, iktidara muhalefet etme özgürlüğü yoktu. Muhalefet tamamen yer altındaydı, çok küçüktü ve muhalefet etmek çok tehlikeliydi. Sosyalistlerin kapitalist ülkelerde şekli özgürlük diye küçümsedikleri, “Olmasa ne olur, canım” dedikleri ama ellerinden alınınca feryat ettikleri özgürlüklerin hiçbirisi Sovyetler Birliği’nde yoktu. Diğer sosyalist ülkelerde de yoktu. Yaşayan örnekler olarak Küba’ya bakabilirsiniz, Kuzey Kore’ye bakabilirsiniz özgürlükler bakımından durumun ne olduğunu anlamak için.

Sosyalistler din özgürlüğünü yok ettiler ve ateizmi bir çeşit resmî din hâline getirdiler. Sosyalist ülkelerdeki eğitim müfredatına bakarsanız, okullarda, derslerde ateizm dersinin olduğunu da görürsünüz. Sosyalistler ifade özgürlüğünü de bastırdılar, çünkü hakikat zaten keşfedilmişti. Büyük yazarlar, büyük filozoflar –yani sosyalistler- hakikati keşfetmişlerdi. Hakikati tartışmak zaman kaybı, enerji kaybı, düşünce kaybı olurdu ve bu yüzden tartışmaya gerek yoktu. Seyahat etmeye izin verilmezdi çünkü seyahat etmek, mesela demin bahsettiğim ekonomik planlamayı bozardı. Çünkü Sovyetler Birliği’nde aynı zamanda kimin nerede çalışacağına, kimin hangi mesleği yapacağına da kamu otoriteleri karar vermekteydi. Bundan dolayı, kapitalist ül-

kelerde zaman zaman yetersiz olduğunu söylediğimiz özgürlüklerin kısıntısı bile sosyalist ülkelerde yoktu.

Sosyalist ülkelerde tam bir ekonomik sefalet vardı. Benim kendi arkadaşlarım vardı, Litvanya'dan, Bulgaristan'dan, Romanya'dan arkadaşlarım, onlarla da konuşmalarım oldu. İnsan Türkiye gibi bir ülkeden gelince –mesela 70'lerin, 80'lerin Türkiye'si fakir bir Türkiye'ydi- biraz olsun ne olduğunu anlıyor, fakat oralardaki hikâyeyi dinleyince hakikaten hayret ediyorsunuz, oralarda çok daha büyük bir fakirliğin yaşandığını anlıyorsunuz. Mesela Varşova'da üniversitede rektör yardımcısı olan bir arkadaşım vardı, onunla Amerika'da konuşurken herkes kendi hikâyesini anlatıyordu “Nereden nereye geldik”. “Ben de karımla beraber bir burs alıp Amerika'ya geldim. Çocuğumu vermediler yanıma” dedi. Geri dönüşünü garanti altına almak için çocuğunu alıkoyuyorlar, çocuk Polonya'da kalıyor. “Ne yaptınız buraya gelince” dedim. “ İlk iş olarak buzdolabını tıka basa doldurduk, kapılarını açtık, yanında fotoğraf çektirdik, memlekete gönderdik” dedi. Bu müthiş bir şey... Litvanya'dan bir arkadaşım, Elena, anlatmıştı, “Rüyamızda muz görürdük, komünist yönetim döneminde” dedi. Muzu niye rüyasında görür bir insan, istisnaî haller dışında? Çünkü yok, muz bulmak nadiren vuku bulacak bir durum. Muz tüketme imkânı çok sınırlı. Sovyetler Birliği'nde fakir bir ülkedeki kadınların bile bakmayacağı kadar kötü makyaj malzemeleri, kötü kıyafetler, insanların önünde sıraya girdiği mallardı. Bununla ilgili çok şey söylenebilir.

Sovyetler Birliği ekonomisiyle ilgili olarak Sovyetler Birliği'nin açıkladığı resmî rakamlar mevcut. Mesela 70 yıllık Sovyet sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde ekonominin ortalama % 8 büyüdüğü yolunda iddialar vardı. CIA onun yarısını tahmin ediyor, % 4 büyümüş olabilir diyordu. Ama gerçek rakamlar % 3 civarında olduğunu gösterdi. 1980'lerde artık biraz daha perişanlık belirgin hâle gelirken bunun sebeplerini araştıran Rus iktisatçıları, ekonomide çok ciddi bir kaynak problemi olduğunu, giderlerin her hâlükârda gelirlerden daha fazla olduğunu, Batılıların Sovyetler Birliği'nde yatırıma giden kaynakları ölçmek suretiyle iktisadi büyüklüğü ölçtüklerini ve bunun büyük hata olduğunu söylemişlerdi. 1970'lerde hatta 80'lerde bunları yazanlara ve söyleyenlere “kelaynak kuşu” diye bakılıyordu. Paul Samuelson adlı ünlü iktisatçı bile 1989'da, Sovyet ekonomisinin çok iyi durumda olduğunu, sistemin iyi işlediğini ve hızla refahın artacağını söylemişti.

Özellikle gençlere tavsiyede bulunayım; öyle derin ekonomik teorilere ihtiyacınız yok. İki şehrin ekonomisini karşılaştırmak istiyorsanız, iki şehirde gözlemde bulunun. Sokaktaki arabaların kalitesine, insanların kılık kıyafetine, yenilen içilen yerlerdeki seviyeye bakarak bile karşılaştırmalar yapabilir-

siniz. Benim gibi yaşı kemale ermeye başlamış birisi için bu daha kolaydır. Yine öğrencilerime söylerim, romanımda da yazdım, Yeşilçam filmlerine bakın lütfen. Eski Yeşilçam filmlerinde sokakların haline, insanların giydiği kıyafete, geçinme durumuna bakın aradaki farkı görürsünüz. Rusya'da da yaşı kemale ermiş kimseler aradaki farkı açık bir şekilde görebiliyorlar.

Peki, niye büyük bir fakirlik yaşandı Sovyetler Birliği gibi bir ülkede? Çünkü insan potansiyeli çok zengin ve bu insanlar aptal değil. Ruslar aptal olduğu için veyahut da Rus hâkimiyetindeki ülkelerin insanları aptal olduğu için Sovyetler geri kalmadı. Ortalama insanlar, herkes gibi. Ülke hemen her bakımdan zengin, toprakları geniş, muazzam yeraltı kaynağı var. Buna rağmen fakir, neden peki? Cevabı gayet basit, özel mülkiyetin ilgası yüzünden... Özel mülkiyeti ilga ettiğiniz, ortadan kaldırdığınız zaman, fiyat mekanizmasını ortadan kaldırıyorsunuz. Fiyat mekanizması malların nispi kıtlık oranını yansıtır. Fiyat mekanizmasını ortadan kaldırdığınız zaman, Mises gibi liberal iktisatçılar işaret ettiler, ekonomik hesaplamalar yapamazsınız. Dolayısıyla hiçbir şekilde rasyonel yatırım yapamazsınız. Yaptığınız yatırımın etkinliğini ölçemezsiniz. Ülkelerin komünist kısmında da öyledir. Türkiye'de mesela, kamu yatırımları aşağı yukarı sosyalist tekniklerle yapılıyor. Geri dönülebiliyor mu? Dönülemiyor. Kamunun yaptığı yanlış yatırımlar kaynakları yok ediyor. Buna karşılık, özel sektörde öyle değil. Özel sektörde, mülkiyetin başka bir ele geçmesi, vasıflı emeğin başka bir yere nakledilmesi sayesinde zararın boyutlarını küçültme imkânı var ama kamunun hâkim olduğu ekonomilerde öyle değil. Ekonomik hesaplama yapamadıkları için Sovyetler Birliği'nde son derece yanlış bir yolda gittiler ve zaman içerisinde muazzam bir fakirlik ortaya çıktı.

Sanıldığı gibi aksine Rusya fakir bir ülke değildi, zamanın şartlarında oldukça zengin bir ülkeydi. 1890'larda Rusya'da endüstri devrimi başladı ve ülke hızlı bir sanayileşme yolunda gidiyordu. Batıyla karşılaştırıldığında köylü nüfus hâlâ çok yüksekti ama endüstrileşmenin ilk adımları atılmıştı. Dolayısıyla, Sovyetler Birliği'nde çok büyük bir sefalet ortaya çıktı. Bu sefaletin ortaya çıkmasında ve sosyalist devletlerin başarısız olmasında "filozoflar gerekli çabayı göstermedi, liderler samimi değildi ve yeteri kadar gayret sarf etmedi" gibi şeyler söylemek anlamsız. Aksine, muazzam bir çaba sarf edilmiştir. Hem entellektüel alanda hem de pratik alanda muazzam bir çaba sarf edilmiştir. Ama yol yanlış olunca bu çabalar işe yaramadı.

Sosyalizm başka kötü durumlara ve kayıplara da sebep oldu. İnsan kaybından bahsedebilirsiniz meselâ. "Sosyalizmin mirası nedir?" diye sorarsanız, diktatörlük, tiranlık, işkence, terör ve katliam derim... Sovyetler Birliği'nde 60 ile 84 milyon arasında değişen ölüm rakamları var. Bunların bir

kısmı bildiğimiz adi cinayetler. Yani siyasî sebeplerden dolayı insanları alıp hapishanelere koyuyorsunuz hücre gibi bir yere, baskı yapıyorsunuz, kişiye işkence yapıyorsunuz, sonra ailesini yok etmekle tehdit ediyorsunuz. Sizden KGB'ye olmayan suçunuzla, "suç ortaklarınızla" ilgili bilgi vermenizi istiyorlar. Daracık bir odaya atılıyorsunuz. Arkada küçük bir pencere var, o pencere açılıyor, kim olduğunu görmediğiniz birisi ensenize bir kurşun sıkıyor. Binlerce insan böyle öldürülüyor. Sonra cesetler topluca bir yere atılıyor. Naziler yakıyordu, Ruslar topluca bir yere atıyorlardı. Çin'de de benzer şeyler söz konusu. Yüz milyonu aşkın insanın Çin'de öldürüldüğü düşünülüyor. Böyle cinayetler işlendiği gibi devlet eliyle çıkarılan kıtlıklar da olmuştur. Bu kıtlıklar yüzünden insanlar kitleler halinde hayatlarını kaybetmişlerdir, bu konuda birçok çalışma vardır. Bütün mirası, toplam manzarası bu olan bir ideolojinin, Ortodoks sosyalizmin hâlâ yüceltilmesi, hâlâ ulvî bir ideal gibi gösterilmesi doğrusu benim kanıma dokunduğu için bu konularda yazıp çiziyorum ve yazıp çizdiğim için de tabî bazı insanlardan ya "tuhaf insan" ya da "yeminli sosyalizm düşmanı" muamelesi görüyorum.

Sosyalist ülke tecrübeleri hakkında kaynaklar

Size birkaç kaynak tavsiye edeceğim, ondan sonra sosyalistlerin hâlleriyle ilgili bazı şeylerin altını çizeceğim. Merak ediyorsanız şu kaynaklara bakabilirsiniz: James Otteson diye bir yazar var, ahlâk felsefecisi, onun *The End of Socialism* [2] başlıklı bir kitabı çıktı, çok güzel bir kitap. "İkinci gün problemi - Second day problem" da oradan alınma. Belki Liberte Yayınları çevirir ve yayınlar. Daha küçük yazılar için Richard Ebeling isimli bir yazar var. Çok fazla yazısı var, bu arkadaş her fırsat bulduğunda sosyalizme "çakan" bir yazı yazıyor. Bir sürü yazı yazmış ve bir sürü de konferans vermiş 2017 yılı içerisinde. Sosyalizmi iyi biliyor. İnternette arayıp onun yazılarından yararlanabilirsiniz. Igor Shafarevich adında bir Rus matematikçi var, gelmiş geçmiş en önemli matematikçilerden birisi, onun *The Socialist Phenomenon*[3] diye bir kitabı var, bu kitabı internetten bedava bulabilirsiniz. Müthiş bir kitap... Bir çeşit sosyalizm tarihi ama modern sosyalizmin tarihi değil, sosyalizmi çok eskiden başlayarak ele alıyor. Özellikle yoğunlaştığı konular özetle şu; modern sosyalizm ilk çıkışı itibariyle dinî bir ideolojidir, yani Protestan hareketten sonra Hristiyan komünizmi olarak ortaya çıkmıştır. Biz genellikle Protestanlığın Katolikliğin katılığını yumuşattığını zannediyoruz ya, bazı bakımlardan öyle ancak bazı bakımlardan da tam tersi söz konusu. Bu Anabaptist hareketler içerisinde, küçük dinî gruplar vardı. Bunlar şehir ölçeğinde, kasaba ölçeğinde veya cemaat ölçeğinde korkunç komünist, sosyalist düzenler yaratmışlardı. Meselâ özel mülkiyeti, evliliği yasaklamışlardı. Bir örnekte, adam, yani şef, evliliği ya-

saklamış, ama 12 tane kadın almış kendisine. Özel mülkiyeti yasaklamış ama kendisi ve etrafındaki bir sürü yardımcısı – 12 kişi hariç. Sovyetler Birliği'nde bu düzenlerde yapılan birçok kötülük tekrarlandı. Bu kitabı da tavsiye ederim, çok güzel bir kitap.

Stéphane Courtois'nın kitabından zaten bahsettim: *Komünizmin Kara Kitabı*. Orlando Figes diye bir tarihçi var onun kitaplarına bakın. İngilizce okumak isterseniz, *A People's Tragedy* [4] diye çok güzel bir kitabı var. Sovyetler Birliği'nde olanın en yeni anlatımlarından birisidir. Bu arkadaşın özelliği şöyle: Şimdi tarih deyince -benim neslim en azından, şimdiki gençler nasıl yetişiyor bilmiyorum- o onunla savaştı, bu bununla savaştı, o hükümdar oldu bu bilmem ne yaptı, bunları öğreniyoruz. Fakat bunlar insanlığın uzun tarihçesinde teferruat. İnsanlığın uzun tarihini daha iyi yazmak için antropoloji, arkeoloji çalışmak lazım. Orlando Figes bu tür yazarlardan birisi. Dolayısıyla harika tarih kitapları ortaya çıkartıyor. Bir diğer kitabı Türkçe 'ye çevrildi, *Karanlıkta Fısıldaşanlar*[5]. Çok güzel kitaptır, iyiliği şu; dikkat ederseniz biz hep makro şeylerden bahsettik "Ekonomide şöyleydi, bu kadar cinayet işledi..." falan. Hâlbuki alanda yaşayan insanlar hep benzer hayatlara sahipler ve alanda yaşayanlar bireyler ve aileler. Acaba ailelere ne oldu? Stalin Dönemi Rusya'sında 40 aile üzerinden arşivlere dayanan çalışmalarla, Stalin Dönemi Sovyetler Birliği'ni inceliyor yazar. Çok aklımda kalan örneklerden birisi, komünizme karşı ve Ortodoks sosyalizme karşı en büyük mücadeleyi, o niyetle değil ama doğal olarak, verenler nineler. Çok ilginç... Çünkü gençler zaten komünist, parti üyesi veya parti üyesi gibi görünmek zorunda, boş vakit diye bir şey yok. Çocuklar, ninelere emanet ediliyor. Çocuklar nineleri tarafından Hristiyan ilahileri öğretilerek, Teslis inancı hakkında bilgilendirilerek, "İsa böyle dedi, şöyle dedi..." diye anlatılarak yetiştiriliyorlar ve böylece sisteme karşı farkında olmadan muazzam bir meydan okuma gerçekleşiyor. Bu kitap bazen insanın gözlerini yaşartan bir kitap... Aynı yazarın bir de, aşk hikâyesi sayılabilir mi bilmiyorum, *Haberini Alayım Yeter*[6] isimli bir kitabı var. Moskova'da yaşayan iki gencin birbirlerini kaybetmelerini hikâye ediyor. Bu kitabın özelliği ise şu; toplama kampına insanları götürüyorsunuz, bunlar aileleriyle izin verildiği kadar yazıyorlar ama bu mektupların çoğu kayboluyor. Bu çift mektupları atmamış, numaralandırmışlar ve muhafaza etmişler. Sovyetler Birliği'nde eski hayatlarla ilgili bir müze, enstitü var. O enstitüden Orlando Figes de kitapta kullandığı mektuplara ulaşmış. Dolayısıyla tüm hikâyeyi oradan takip edebiliyoruz. Bu tür kitaplara bakabilirsiniz.

Sosyalistlerin zihniyeti ve halleri

Gelelim sosyalistlere... Benim sosyalistlerle bireysel insan olarak bir problemim yok. Hatta ideolojik meselelere girmedığımızda sosyalistlerle gayet anlaşılabilirsin. İçki içebilirsin, fıkra anlatabilirsin, top oynayabilirsin... Fakat ideolojik meselelere geldiğiniz zaman hemen bir farklılık kendisini gösteriyor. Birincisi, o sizin hayatınız üzerinde hesap yapar, siz onun hayatı üzerinde hesap yapamazsınız. İkincisi onun öngördüğü sistemde size yer yok ama sizin öngördüğünüz sistemde ona yer var. Milton Friedman da bundan bahsetmiştir. Kapitalist bir ülkede sosyalist olabilirsiniz ama sosyalist bir ülkede kapitalizmi savunmanız imkânsız. Size numune olsun diye bile izin vermezler. Gezi olayları sırasında televizyonlarda ve başka yerlerde söylemişim. Taksim Meydanı polis tarafından boşaltıldıktan sonra dedim ki "Parka dokunmasınlar, park panayı yeri gibi olsun ve o insanlar orada istedikleri kadar kalsınlar. Dışarıya taşkınlık yapmasınlar, zarar vermesinler ama yapsınlar ne istiyorlarsa. Veya Kazlıçeşme'yi tahsis edin bu arkadaşlara, her gruba bir alan verin, belki orada bir model yaratırlar. İdeal bir model olur, biz de ders alıp 'Hadi biz de öyle olalım' deriz". Tabii buna kimse kulak asmadı. Devlet bir şiddet aygıtıdır. Şiddet aygıtları elinde olduğu sürece her karşı çıkışı ezer geçer. Bundan dolayı sosyalistlerle insan olarak bir problemim yok ama sosyalizmle bir problemim olmak mecburiyetinde. Çünkü sosyalistler benim hayatımla ilgili hesap yapıyor, benim iyiliğimi bana rağmen düşünüyor, bana rağmen beni iyi etmek istiyor, o zaman "Bir dakika, yavaş ol bakalım!" demek mecburiyetindeyim.

Peki, sosyalistlerin özellikleri neler? Sosyalistlerin aptal insanlar olduklarını söyleyemeyiz. Karl Marx birçok karakter defektleri olan bir insandı ama aptal değildi, çalıştığı zaman korkunç bir çalışma enerjisi vardı, zekâsı da çok iyiydi, ama yolu yanlıştı, insanî zaaflarına girmiyorum. Engels olmasaydı Marx da olmazdı belki. Yanlış yola girdi, yanlış yöntemlerle hareket etti ve ortaya bir totaliter teori çıkarttı. Dolayısıyla Marksizm sadece bir entellektüel akım olarak kaldığı sürece bir problem yok. Marksizm üniversitelerde okutulmalı. O insanlığın kültürel birikiminin, entellektüel birikiminin parçası. Ondan tabii ki haberdar olacağız. Bu işe özellikle meraklı olanlar yahut da bu iş üzerine ihtisas yapacak olanlar da bütün Marksist klasikleri okumalı. Marx'ın eserleri okunmalı. Bunu yapmamız gerekir ama onlara dayalı bir toplum düzeni kurma sevdası ortaya çıktığı zaman, "Bir dakika, orada dur kardeşim" demek mecburiyetindeyiz. Marksistler, sosyalistler aptal olmamakla beraber tuhaf bir düşünce kalıpları var. Bu şundan kaynaklıdır, aynı şeyi FETÖ'cülerde de görüyorsunuz. FETÖ gibi örgütlerin veya totaliter, sosyalist örgütlerin mensupları, Türkiye'de ve dünyada örnekleri olduğu gibi, örgütün ilgi alanına giren meselelerde düşünemezler. Çünkü orada çözülmüştür her şey, emir-komuta zinciri

vardır, ama diğer alanlarda düşünebilirler, fikir geliştirebilirler, tartışma yapabilirler. Marksistlerde böyle bir tuhafılık var, bazı liberallerde de var, itiraf ediyim bunu. “Mises dedi ki” diyor bitiriyor, “Hayek dedi ki” diye bitiriyor. “Hayek dedi ki” diye bitirenler daha az ama Misesçilerde epeyce belirgin bu tavır, veya Rothbardçılarda. Marksistlerde ise tamamen belirgin.

Neden? Çünkü Marksizm’i bilim olarak görüyorlar aynı zamanda ve bilimin yanılmazlığına inanıyorlar. Her ne kadar aydınlanma düşüncesine çok saldırsa da Marksizmin kendisi de bir aydınlanma düşüncesi ürünüdür. Tipik bir pozitivist yaklaşımdır. Marksistin kafasındaki sosyal bilim nosyonu doğa bilimlerinin bir yansımasından ibarettir. Doğa bilimlerinin yanılmaz kanunları var mıdır? Tartışılır. Fakat bilim literatüründe tabiat kanunu dediğimiz değişmez kanunlar olduğu söylenir. Bu kanunlara dayanarak biz hayatımızda tanzimler yapabiliriz. Marx da toplumu aynı şekilde görmüştür. “İnsan toplumlarının gelişimini belirleyen kanunlar vardır, bu kanunlar ekonomik içeriklidir. Bu kanunları benim gibi akıllı birisi tespit edebilir. Bir defa bunu yaptığımız zaman önümüz açıktır”. Tabîî orada bir sürü çelişki var. Meselâ determinizmle sosyalizmi kurmak için hayatını feda etmek ve mücadele etmek çelişir. Komünizme gidiş kaçınılmazsa, “Niye keyfimizi bozalım ki? Nasıl olsa gelecek” diyebilirsiniz, ama öyle olmuyor. Sosyalist örgütlere bakıyorsunuz, dindarlar kadar fedakârlık yapıyorlar neredeyse ve düşünceyi tatile gönderiyorlar.

Bir de sosyalistlerde garip bir üstünlük anlayışı var. Ahlâkî üstünlüğün kendilerinde olduğunu zannediyorlar. Hemen hemen “Elhamdülillah sosyalistiz” diyorlar. Niye? Bir tartışma yaptığınız zaman sizi kendi terimleriyle tartışmaya zorluyorlar. Ben burada size artık değer üzerinden, altyapı-üst-yapı ilişkisi üzerinden de bir konuşma yapabiliyordum, ama o zaman Marksist jargonun sınırları içerisinde kalmış olurdum. Hâlbuki benim yararlandığım yazarlar çok da önemsemiyor bunu. Mesela “Artık değer var mıdır, yok mudur?” akademik bir çalışma yapılabilir, ama günlük analizleri buna dayandırmak zorunda değiliz. Mesela bu konu Richard Ebeling’in umurunda bile değil. Emek değer teorisi saçma sapan bir şey. Şöyle de diyebilirsiniz, emek değer teorisi yıkılırsa sosyalizm olduğu gibi çöker ama sonuçları ortada.

Gustave Le Bon’un bir sözü var. Diyor ki, “Gelecek nesiller bazı toplumlar da fedakârlık yapacaklar. Sosyalizmin ne olduğunu insanlığa öğretecekler”. Çok ilginç bir şey... Hakikaten sosyalizmin ne olduğunu eğer sosyalist tecrübeler yaşanmasaydı tam olarak bilebilir miydik? Bilemezdik. Bu bakımdan sosyalist ülkelerde yaşamış insanlara bir şükran borçluyuz. Onlar sayesinde neyin ne olduğunu daha iyi anlayabiliyoruz. Sosyalistler ahlâkî üstünlüğün kendilerinde olduğu inancıyla çok böbürleniyorlar ve havaya giriyorlar. “Biz

insaniyiz, insancılız...” diyorlar ama sicillerine bakıyorsunuz pek öyle değil... Katliam, kan, açlık, baskı, tahakküm gırla gidiyor.

Sosyalistlerin bir diğer özelliği şu: Ben düzenli olarak BirGün Gazetesi'ni okuyorum, internetten okuyorum veya Mefisto'ya gidiyorum bazen, sosyalistler ne diyor bakayım diye, oradan BirGün Gazetesi'ni takip etmeye çalışıyorum. Düzenli olarak muhalefet ediyorlar, devamlı olarak eleştiriyorlar. Neyi eleştirdikleri, neye karşı oldukları belli ama neyi savundukları belli değil. Hiçbir problemde somut çözüm önerileri yok. Mesela BirGün Gazetesi ifade özgürlüğünü savunuyor mu? Şüphe ederim. Sosyalistlerin ifade özgürlüğü güme gittiği zaman, mesela lüzumsuz ve haksız yere üniversitelerden atılan akademisyenler söz konusu olduğu zaman, bir savunu yapıyorlar, yapımları haklı ve gerekli. Fakat mesela dindar birisinin ifade özgürlüğü bastırıldığı zaman aynı noktada değiller. Çünkü tarihi bir haklar yumağı akışı olarak görmüyorlar. Tarihi bir sınıf savaşları, ilerici ve gerici arasında uzlaştırılması mümkün olmayan bir çatışma olarak görüyorlar. O yüzden sosyalistlere şunu sormak hakkımız ve görevimiz belki de: “Anladım ama siz bütün bu vaatleri nasıl gerçekleştirmeyi düşünüyorsunuz? Eşit, sömürünün olmadığı, bireylerin özgür olduğu toplumu nasıl kuracaksınız? Hangi yol ve yöntemleri, hangi araçları kullanacaksınız?” O konuları hiç çalışmadıkları için, çocuklar der ya “Burayı görmedik, burayı çalışmadık”, bir şey söylemiyorlar, geçiştiriyorlar.

Meselâ bu çerçevede sosyalizmi bir barış ideolojisi olarak sunuyorlar. Bu da çok ilginç bir şey... İdeolojilerin tabiatında çatışmacı bir taraf zaten vardır, özellikle total ideolojiler doğal olarak çatışmacıdır, çünkü hakikatin üzerinde tekel iddia etmeye yönelirler. Benim bildiğim sosyalizm bir savaş ideolojisidir. Aslında bu kaynaklarda da yazıyor. Tarih sınıflar savaşı değil mi? Hâlihazırda toplumlarda burjuva sınıfı ile proletarya sınıfı arasında bir savaş yok mu? Nasıl oluyor da savaşa dayanan bir ideoloji, barışı temel slogan olarak kullanabiliyor? Şöyle bir cevap verilebilir: “Bizim istediğimiz sistemde zaten barış gelecek” bunun anlamı şu “Herkes sosyalist olunca zaten bir çatışma sebebi kalmayacak, dolayısıyla barış olacak”.

Sosyalistler her şeyi araçsallaştırabiliyorlar. Kürtlerle sosyalizm ilişkisine bakın, PKK gibi bir kanlı örgütün doğmasına sebep, Türkiye'deki sosyalist fikriyatıdır. Eğer Türkiye'de aynı dönemde güçlü bir liberal fikriyat olsaydı, bugün Kürtler hem hak ve özgürlüklerini kazanma bakımından çok daha iyi bir yerde olurlardı hem de Türkiye demokrasisi bu sayede daha ileriye gitmiş olurdu. Fakat bu dönemin öncüleri soğuk savaş dönemi sosyalizmi ile yetiştikleri ve şiddeti sadece meşru değil, gerekli ve işe yarar bir yöntem olarak gördükleri için PKK ortaya çıktı. Sonra PKK büyüdü, dallandı budaklandı. Özellik-

le Suriye krizinden sonra, uluslararası bir aktör hâline geldi. Bu sefer, Türk solu PKK'nın peşine takıldı. Umutlarını ona bağladı, bu çok ilginç bir durum. Ayrılcı hareketler çerçevesinde tartışabiliriz, Katalonya'daki, Kuzey Irak'taki referandumu falan tartışabiliriz. Her şey tartışılabilir, ama sosyalistler çok ilginç bir şekilde nerede işlerine yarayacak bir şey olduğunu düşünüyorlarsa onu araçsallaştırabiliyorlar, onu yüceltebiliyorlar. Bu çerçevede de liberallerin yaptığı gibi şiddete kategorik olarak karşı çıkmıyorlar. İyi şiddet-kötü şiddet, doğru şiddet-yanlış şiddet ayrımı yapıyorlar. Meselâ sosyalistler PKK şiddetini pek dert etmiyor ama IŞİD şiddeti söz konusu olunca çok üst perdeden karşı çıkıyorlar. Dolayısıyla sosyalistlerin bir ilkelik duruşları da yok.

Ayrıca sosyalizmin insan haklarıyla da bir alâkası yok. Şu yakın zamanlarda 10-20 sene içerisinde yazılmış bazı şeyleri bir tarafa bırakırsak, klasik sosyalist kaynaklara gidersek, doğuştan gelen vazgeçilmez, devredilmez, bir hukuk devleti ile korunması gereken, kanunilik ve hukukilik ilkesiyle garanti altına alınması gereken insan hakları kavramının asla sosyalist literatürde olmadığını görüyoruz. O yüzden sosyalistlere buradan soruyorum "Hangi kaynaklarda meselâ hayat hakkının vazgeçilmez bir hak olduğu yazıyor?" Böyle bir şey yok. Bu bakımdan da sosyalistler, iktidarda sosyalistler ve muhalefette sosyalistler diye ikiye ayrılabilir. Muhalefette sosyalistler daha özgürlükçü görüneceklerdir, çünkü özgürlüklere ihtiyaçları vardır ve özgürlük mücadelesinde rakiplerini zayıflatmaya yaramaktadır ama iktidara geldiklerinde aynı sosyalistlerin hem baskıcı hem tahakkümcü yolları takip etmesi şaşırtıcı bir yol olmayacaktır.

Peki hâlleri ve fikriyatları, eserleri bu söylenenlerse ne yapacağız, sosyalistleri? Yok mu edeceğiz? Hayır, tabî ki öyle bir şey olamaz. Sosyalistler olacaktır ve olmalıdır, sosyalizm de fikir olarak olmalıdır. Her fikir olmalı ki fikir hayatı dengeli ve verimli olsun, ama sosyalizm radikal, marjinal ideolojilerden birisi olarak kalmalıdır. Bana sorarsanız faşist fikirler de olmalıdır. Faşistlerle tartışarak en azından kendimizi geliştirme imkânımızı arttırabiliriz. Her tür fikir kendisini ifade edebilmelidir, her türlü fikrin içerisinde örgütlenebilmelidir. Fakat sosyalizmin sivil hayatta devlet aracılığıyla tekel kurmasına karşı çıkmamız gerekir. Bundan dolayı da sosyalizmle ilgilenmek ve sosyalizmi eşleştirmek mecburiyetindeyiz.

[1] Stéphane Courtois(2000), *Komünizmin Kara Kitabı*. İstanbul: Doğan Kitap.

[2] James Otteson (2014), *The End of Socialism*. Cambridge University Press.

[3] Igor Shafarevich (1980), *The Socialist Phenomenon*. New York: Harper & Row.

[4] Orlando Figes (1997), *A People's Tragedy: A History of the Russian Revolution*. Viking Pr.

[5] Orlando Figes (2011), *Karanlıkta Fısıldaşanlar: Stalin Rusya'sında Özel Yaşam*. YKY.

[6] Orlando Figes (2013) *Haberini Alayım Yeter: Gerçek Bir Gulag Aşk Hikâyesi*. YKY.